

MEĐUNARODNA NADLEŽNOST U IZVANUGOVORNIM ODNOSIMA PREMA UREDBI BRUXELLES I BIS

Alač, Rea

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, FACULTY OF LAW / Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:874959>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-28**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

PRAVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U RIJECI

Rea Alač

MEĐUNARODNA NADLEŽNOST U IZVANUGOVORNIM ODNOSIMA

PREMA UREDBI BRUXELLES I BIS

(diplomski rad)

Rijeka, 2015.

PRAVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U RIJECI

Rea Alač
MEĐUNARODNA NADLEŽNOST U IZVANUGOVORNIM ODNOSIMA
PREMA UREDBI BRUXELLES I BIS
(diplomski rad)

Studentica: Rea Alač
Mentorica: Doc. dr. sc. Ivana Kunda

Rijeka, 2015.

Sažetak

Predmet ovog rada je međunarodna nadležnost u izvanugovornim odnosima prema Uredbi Bruxelles I bis, čl. 7. st. 2. Prema toj odredbi osoba s prebivalištem u državi članici može biti tužena u drugoj državi članici u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima pred sudom mjesta gdje je štetni događaj nastao ili može nastati. Kroz praksu Suda EU-a razjašnjava se nekoliko bitnih pitanja koja se pojavljuju prilikom analiziranja spomenute odredbe. Sporna pitanja na koja se odgovara u ovom radu su na koji način tumačiti pojam "stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima", što znači pojam "štetni događaj", kako se tumači "mjesto gdje štetni događaj može nastati", što kada štetna posljedica nastane u nekoliko pravnih poredaka i dr.

Ključne riječi: međunarodna nadležnost, izvanugovorni odnosi, delikti, Uredba Bruxelles I bis, štetni događaj

Abstract

Subject of this thesis is international jurisdiction in non-contractual relationships under the Brussels I bis Regulation, Art. 7(2). According to this provision, a person domiciled in a Member State may be sued in another Member State in matters related to tort, delict or quasi-delict, in the court for the place where the harmful event occurred or may occur. The EU case law clarifies several important issues that arise when analysing the above provision. Main questions that are answered in this thesis are: how to interpret the concept of "matters related to tort, delict or quasi-delict", what does the term "harmful event" mean, how to interpret "the place where the harmful event may occur", what if a damage occurs in several legal orders?

Keywords: international jurisdiction, non-contractual relationships, torts, delicts, Brussels I bis Regulation, harmful event

Sadržaj

Sažetak	I
Sadržaj	II
1. Uvod.....	1
2. Povijesni pregled.....	2
3. Općenito o međunarodnoj nadležnosti u izvanugovornim odnosima.....	5
4. Tumačenje pojma "stvari povezanih s deliktima ili kvazideliktima"	6
5. Tumačenje pojma "mjesto nastanka štetnog događaja"	11
5.1. Mjesto gdje štetni događaj može nastati	12
5.2. Mjesto štetne radnje.....	15
5.3. Mjesto štetne posljedice.....	17
5.3.1. Mjesto izravne i posredne štetne posljedice.....	18
5.3.2. Šteta nastala na stvarima u prijevozu.....	22
5.3.3. Pravilo mozaika	23
5.3.4. Šteta nastala putem interneta zbog povrede prava osobnosti.....	26
6. Zaključak.....	30
Popis kratica	III
Popis literature.....	IV

1. Uvod

Predmet i cilj ovog rada je objasniti princip zasnivanja međunarodne nadležnosti u pitanjima izvanugovornih odnosa prema Uredbi Bruxelles I bis, preciznije, prema čl. 7. st. 2. spomenute uredbe. Odredba čl. 7. odnosi se na osobu koja ima prebivalište u državi članici i koja može, pod određenim uvjetima, biti tužena u drugoj državi članici. Rad se bavi izvanugovornim pitanjima za što je relevantan st. 2. tog članka koji određuje koji će sud biti nadležan u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima. U takvim će se stvarima nadležnost zasnovati pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja.

Budući da sam tekst čl. 7. st. 2. Uredbe ne daje odgovore na brojna pitanja, bitna za pravilno ustanovljavanje nadležnosti, u radu se obrađuju predmeti Suda EU-a i iznose presude koje odgovaraju na postavljena pitanja nacionalnih sudova te rješavaju brojne nedoumice. Takvi su predmeti brojni, što ne treba čuditi kada se uzme u obzir da je već gotovo pola stoljeća uređeno pitanje međunarodne nadležnosti u izvanugovornim odnosima, od Bruxelleske konvencije pa sve do aktualne Uredbe Bruxelles I bis. Presude Suda EU-a obvezujuće su za sve nacionalne sudove svake države članice EU-a. Uspostavljena praksa iznimno je bitna, jer predstavlja izvor prava za sve države članice. Praksa Suda EU-a je krucijalni element kojemu je potrebno posvetiti dovoljno pažnje kako bi se pravilno mogla shvatiti odredba kojom se ovaj rad bavi.

U radu se iznosi povijesni tijek uređenja odredaba vezanih za međunarodnu nadležnost u izvanugovornim odnosima. Zatim se objašnjava što su uopće stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima kako bi bilo jasno u kojim slučajevima treba posegnuti za čl. 7. st. 2. Uredbe. Nakon toga tumači se pojam štetnog događaja, koji se samo naizgled čini samoobjašnjiv, a zapravo je najveća količina presuda Suda EU-a vezana za ovo područje.

Tumačenje odredbe koja je predmet ovog rada se protekom vremena nadopunjava te se nalaze prikladnija rješenja u skladu s modernim svijetom i novim prilikama koje nas okružuju. Uslijed napretka tehnologije, posebno imajući na umu internet, brojne je stvari lakše ostvariti i gotovo svim sadržajima na internetskim stranicama vrlo lako pristupiti, što povlači za sobom i neke negativne stvari. Budući da je internet danas dostupan ogromnom broju ljudi, sve je veći broj različitih povreda putem interneta pa će se u ovom radu razmatrati i neke od njih.

2. Povijesni pregled

Nadležnost sudova u postupcima s međunarodnim obilježjem u građanskim i trgovačkim predmetima u Europskoj uniji uređena je od 27. rujna 1968. godine kada je donesena Konvencija o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (dalje u tekstu: Bruxelleska konvencija).¹ Bruxelleska konvencija donesena je sukladno čl. 220. Rimskog ugovora o osnivanju Europske ekonomske zajednice. Konvencija je stupila na snagu 1. veljače 1973. godine između potpisnica prvotnog teksta Konvencije – članica tadašnje Europske ekonomske zajednice (Belgije, Francuske, Italije, Luksemburga, Nizozemske i Savezne Republike Njemačke). Kasnije su joj pristupile i druge članice Europske zajednice. Konvencija je zatvorenog tipa i njezine članice mogle su biti samo države članice Europske zajednice, odnosno Europske unije.² Polje primjene Konvencije odnosi se na građanske i trgovačke predmete, bez obzira na vrstu suda.³ Bruxelleska je konvencija tzv. *convention double*, jer pored odredaba o sudskoj nadležnosti sadrži i pravila o priznanju međunarodne sudske nadležnosti.⁴ Konvencija je od velikog značaja, jer je po prvi puta na međunarodnoj razini gotovo u potpunosti uredila materiju međunarodnog građanskog procesnog prava.⁵

Međunarodna nadležnost u izvanugovornim odnosima, koja je tema ovog rada, najprije je bila uređena upravo spomenutom Bruxelleskom konvencijom i to čl. 5. st. 3. koji glasi: " Osobu s domicilom u državi ugovornici moguće je tužiti u drugoj državi ugovornici: (...) 3. u predmetima koji se odnose na delikt, prijestup ili nedopušteni postupak, pred sudovima nadležnim za mjesto gdje je štetna radnja počinjena".⁶ Izraz "štetna radnja", u engleskoj verziji teksta glasi "harmful event" pa bi se trebao prevoditi kao "štetni događaj".

1. ožujka 2002. godine na snagu je stupila Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima

¹ Službeni list Europskih zajednica, L 299/32

² Lovrić, Viktorija, Međunarodna sudska nadležnost – neka pitanja međunarodne sudske nadležnosti za građanske i trgovačke stvari, Zagreb, 2007., str. 8. i 9., dostupno na: http://www.vtsrh.hr/uploads/Dokumenti/Savjetovanja/europsko_pravo-medunarodna_sudska_nadleznost.doc (01.04.2015.)

³ Službeni list Europskih zajednica, L 299/32, str. 4.

⁴ Sajko, Krešimir, Međunarodno privatno pravo, Zagreb, Narodne novine d.d., 2009., str. 73.

⁵ Lovrić, V., op.cit., str. 9.

⁶ Službeni list Europskih zajednica, L 299/32, str. 4.

(dalje u tekstu: Uredba Bruxelles I).⁷ Navedena Uredba je u potpunosti zamijenila Bruxellesku konvenciju, koja je više od 30 godina uređivala istoimenu materiju, no sadržajno je tekst Uredbe u velikoj mjeri ostao sličan rješenjima iz Konvencije.⁸ Za utvrđivanje nadležnosti u međunarodnim izvanugovornim odnosima primjenjivao se čl. 5. st. 3. Uredbe koji glasi: "Osoba s domicilom u državi članici može u drugoj državi članici biti tužena: (...) 3. u stvarima koje se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazidelikte, pred sudovima u mjestu u kojem se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi."⁹ Jasno je vidljivo kako čl. 5. st. 3. Uredbe Bruxelles I proširuje nadležnost u odnosu na istu odredbu Bruxelleske konvencije u predmetima koji se odnose na izvanugovorne odnose i slične odnose kada se pretpostavlja da štetni događaj može nastati, a ne samo kada je štetni događaj već nastao.

Međunarodna nadležnost u izvanugovornim odnosima danas je uređena čl. 7. st. 2. Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (dalje u tekstu: Uredba Bruxelles I bis).¹⁰ Uredba se primjenjuje od 10. siječnja 2015. godine i zamjenjuje Uredbu Bruxelles I. Cilj nove uredbe je dodatno pojednostaviti kretanje presuda iz jedne države članice u drugu, kako bi se poboljšala pravna sigurnost u pogledu nadležnosti sudova država članica kao i učinkovitost istih.¹¹ Spomenuta odredba koja se odnosi na izvanugovorne odnose u čl. 7. st. 2. glasi: "Osoba s domicilom u državi članici može biti tužena u drugoj državi članici (...) 2. u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima pred sudom mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja".¹² Izgleda da je došlo do pogreške u službenom prijevodu (isto kao i u hrvatskoj verziji relevantne odredbe Bruxelleske konvencije, što je ranije spomenuto) pa je "harmful event" engleske verzije teksta preveden kao "štetna radnja", umjesto "štetni događaj" koji označava širi pojam od pojma štetne radnje i čini bitnu razliku, o čemu će biti riječi kasnije u radu.¹³

⁷ Službeni list Europskih zajednica, L 12/1

⁸ Sajko, K., op.cit., str. 381. i 382.

⁹ Službeni list Europskih zajednica, L 12/1, str. 33.

¹⁰ Službeni list Europske unije, L 351/1

¹¹ Franzina, Pietro, The Recast of the Brussels I Regulation: Old and New Features of the European Regime on Jurisdiction and the Recognition of Judgments, Letters Blogatory by Theodore J. Folkman and contributors, 2013., dostupno na: <https://lettersblogatory.com/2013/06/27/the-recast-of-the-brussels-i-regulation-old-and-new-features-of-the-european-regime-on-jurisdiction-and-the-recognition-of-judgments/> (02.04.2015.)

¹² Službeni list Europske unije, L 351/1, str. 295.

¹³ Za potrebe rada ubuduće ću se, spominjući čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, služiti prijevodom "štetni događaj" kako ne bi došlo do zabune.

Uspoređujući tekst čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis i stariju odredbu čl. 5. st. 3. Uredbe Bruxelles I, prethodnice današnje Uredbe, zaključujem kako nije došlo do nikakve sadržajne promjene u tekstovima, pa prema tome ne bi trebalo biti ni promjene u samom tumačenju spomenutih odredaba. To potvrđuju i komentari o promjenama prethodne Uredbe Bruxelles I pa se ističe kako iako postoje mnoge važne izmjene i dopune u Uredbi Bruxelles I bis, mnogo ih ipak ostaje neizmijenjenih uključujući i čl. 7. st. 2.¹⁴

Konačno, mogu zaključiti kako je jedina sadržajna promjena u odredbi o međunarodnoj nadležnosti u izvanugovornim odnosima, od Bruxelleske konvencije preko Uredbe Bruxelles I pa sve do aktualne Uredbe Bruxelles I bis, to što je nadležnost suda mjesta gdje je štetni događaj nastao proširen i na nadležnost suda mjesta gdje štetni događaj može nastati. Nadležnost suda je proširena već Uredbom Bruxelles I, a potvrđena Uredbom Bruxelles I bis. Spomenuta izmjena posljedica je odluke Suda Europske unije u predmetu *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*¹⁵ od 1. listopada 2002. u kojoj je utvrđeno da se navedena konvencijska odredba odnosi, ne samo na mjesto u kojem je štetni događaj nastao, već i na mjesto u kojem on može nastati.¹⁶ U biti nema sadržajnih promjena između odgovarajućih odredbi Bruxelleske konvencije, Uredbe Bruxelles I i Uredbe Bruxelles I bis, već sve te odredbe imaju jednako značenje. Stoga se i izreke i tumačenja iz presuda Suda Europske unije koji se bavi analiziranjem i objašnjavanjem pojmova iz čl. 5. st. 3. Bruxelleske konvencije i istog članka Uredbe Bruxelles I mogu primijeniti i na tumačenje čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis.

¹⁴ Garvey, Sarah, Brussels Regulation (recast): Are you ready?, Allen & Overly llp, 2015., dostupno na: <http://www.allenoverly.com/publications/en-gb/Pages/BRUSSELS-REGULATION-%28RECAST%29-ARE-YOU-READY.aspx>; (02.04.2015.); Garcia-Gallardo, Ramón, Taylor, Tim, Recast Brussels I Regulation: What you need to know, King & Wood Mallesons, 2015., dostupno na: <http://www.kwm.com/en/us/knowledge/insights/recast-brussels-i-regulation-what-you-need-to-know-20150112> (02.04.2015.); Franzina, P., op.cit. (02.04.2015.)

¹⁵ Predmet *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*, C-167/00, EU:C:2002:555

¹⁶ Sajko, K., op.cit., str. 386.

3. Općenito o međunarodnoj nadležnosti u izvanugovornim odnosima

Poglavlje II. odjeljka 2. Uredbe Bruxelles I bis u čl. 7. i 8. sadrži pravila o posebnoj nadležnosti. Prema tome, nadležnost u izvanugovornim odnosima uređena čl. 7. st. 2. posebna je vrsta nadležnosti. Takva nadležnost utvrđuje pravila prema kojima tuženik može biti tužen i u državi u kojoj nema prebivalište tj. tužitelju se omogućuje izbor između pokretanja postupka pred sudovima u državi tuženikova prebivališta (prema pravilu o općoj nadležnosti iz čl. 4. Uredbe)¹⁷ ili neke druge države u određenim okolnostima. Dakle, posebna nadležnost ne isključuje primjenu pravila o općoj nadležnosti.

Kriterij za postojanje nadležnosti u čl. 7. je sadržaj postavljenog zahtjeva koji je predmet spora – *ratio materiae*. Tu su sadržana pravila u slučajevima kada postoji uska veza između sadržaja spora i suda koji o njemu mora odlučiti. Upravo se time omogućuje svrhovito pružanje pravne zaštite kao i učinkovito vođenje postupaka. Čl. 7. točno određuje niz konkretnih poveznica radi utvrđenja nadležnosti.¹⁸ U slučaju st. 2. mora se raditi o izvanugovornim odnosima tj. deliktima ili kvazideliktima da bi tužitelj mogao pokrenuti postupak pred sudom mjesta gdje je nastao ili može nastati štetni događaj. Tekst spominje sud mjesta u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj, što znači da čl. 7. st. 2. uređuje ne samo međunarodnu, nego i mjesnu nadležnost država članica, bez obzira na pravila *lex fori* o mjesnoj nadležnosti.¹⁹

Ovim se člankom ostvaruje ravnoteža između interesa tužitelja da tuži pred sudom koji je usko povezan sa sporom i interesa tuženika da bude tužen pred sudom svoga prebivališta. Objektivno određene poveznice za utvrđenje nadležnosti omogućuju tuženiku da razumno može predvidjeti pred kojim još sudom, osim sudom svog prebivališta, može biti tužen.²⁰

¹⁷ Službeni list Europske unije, L 351/1, str. 295., čl. 4.: "1. Podložno ovoj Uredbi, osobe s domicilom u državi članici, bez obzira na njihovo državljanstvo, tuže se pred sudovima te države članice. 2. Na osobe koje nisu državljani države članice u kojoj imaju domicil primjenjuju se pravila o nadležnosti koja se primjenjuju na državljane te države članice."

¹⁸ Sikirić, Hrvoje, Određivanje međunarodne nadležnosti Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrši odluka u građanskim i trgovačkim predmetima i hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu – sličnosti i razlike, u: Tomljenović, Vesna, Kunda, Ivana (ur.), Uredba Bruxelles I: izazovi hrvatskom pravosuđu, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2012., str. 55.

¹⁹ Babić, Davor, Međunarodna nadležnost za izvanugovornu odgovornost za štetu u europskom pravu, Zagreb, Pravo i porezi, br. 1/09., str. 60.

²⁰ Sikirić, H., op.cit., str. 55.

4. Tumačenje pojma "stvari povezanih s deliktima ili kvazideliktima"

Odredba čl. 7. st. 2. određuje da, u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima, može biti nadležan sud mjesta u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj. Na prvi se pogled poveznice u tekstu koje služe za utvrđivanje nadležnosti čine jasno određenim no kako bi ih mogli razumijeti potrebno ih je pomnije analizirati.

Prije svega, treba razjasniti što znači pojam "stvari povezanih s deliktima ili kvazideliktima", odnosno što znači pojam izvanugovornih stvari. Prema tumačenju Suda EU-a, čl. 7. st. 2. primjenjuje se na tužbe koje se temelje na nekoj obvezi tužitelja, ako takva obveza nije ugovorne naravi.²¹ Prije analiziranja predmeta koji slijedi, treba reći da je Sud EU-a u predmetu *Handte* rekao kako pojam ugovora predstavlja obveze slobodno preuzete od jedne strane prema drugoj.²² U predmetu *Anthanasios Kalfelis protiv Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. i drugi*²³ Sud EU-a ustanovio je vrlo široku definiciju pojma "stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima". U predmetnom se slučaju radilo o tome da je Anthanasios Kalfelis zaključio sa bankom iz Luksemburga, posredstvom banke sa sjedištem u Frankfurtu na Majni i uz sudjelovanje prokuriste, nekoliko neizvjesnih burzovnih transakcija i za tu je svrhu isplatio 344 868,52 DM banci u Luksemburgu. Buduće su transakcije rezultirale potpunim gubitkom za gospodina Kalfelisa koji je potom podigao tužbu protiv spomenutih banaka i prokuriste pred njemačkim sudom. Njegov je tužbeni zahtjev utemeljen na ugovornoj odgovornosti zbog kršenja obveze banaka da mu pruže potrebne informacije, ali i izvanugovornoj odgovornosti budući da su mu tuženici prouzročili ogroman gubitak kao rezultat ponašanja *contra bonus mores* tj. protivno dobrim običajima.²⁴ Njemački sud je zastao sa postupkom i uputio dva pitanja Sudu EU, od kojih je za svrhu tumačenja pojma delikata i kvazidelikata bitno sljedeće: "Tumači li se pojam "stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima" neovisno o nacionalnim definicijama ili se definira upravo prema mjerodavnom nacionalnom pravu te da li u slučaju tužbenog zahtjeva koji se temelji na izvanugovornog odgovornosti, povredi ugovora i stjecanju bez osnove može odlučivati sud koji ima nadležnost na temelju čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije)?"²⁵ Sud EU-a istaknuo

²¹ Babić, D., op.cit., str. 61.

²² Predmet *Jakob Handte & Co. GmbH v Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA*, C-26/91, ECLI:EU:C:1992:268, para. 15.

²³ Predmet *Anthanasios Kalfelis protiv Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. i drugi*, C-189/87, EU:C:1988:459

²⁴ ibid., para. 3.

²⁵ ibid., para. 4.

je kako se pojam delikata i kvazidelikata mora tumačiti autonomno tj. neovisno o nacionalnim definicijama. Sud je dao negativnu definiciju delikata i kvazidelikata: stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima obuhvaćaju sve tužbene zahtjeve kojima se nastoji utvrditi odgovornost tuženika i koje se ne odnose na ugovor u smislu čl. 7. st. 1.²⁶ Sud je na drugi dio pitanja odgovorio da se čl. 7. st. 2. odnosi na posebnu nadležnost i takva se nadležnost mora tumačiti restriktivno. Prema tome, sud koji je nadležan temeljem čl. 7. st. 2. u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima je nadležan samo u odnosu na takve stvari i ne može biti nadležan u stvarima koje nisu povezane sa deliktima ili kvazideliktima.²⁷ To je stoga što je posebna nadležnost izuzetak od opće nadležnosti i postoji zbog toga što nadležan sud ima posebnu vezu u odnosu na stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima. Iz izloženih je razloga jasno da je kumulacija tužbenih zahtjeva koji se odnose i na pitanja izvanugovorne i ugovorne odgovornosti nemoguća. Iako je očito da postoje nedostaci u tome da se različita motrišta istoga spora rješavaju pred različitim sudovima, potrebno je uvijek treba imati na umu da tužitelj može cjelovit tužbeni zahtjev iznijeti pred sudom tuženikova prebivališta prema pravilu o općoj nadležnosti.²⁸

U prethodnom slučaju *Kalfelis* Sud je u biti definirao što nisu izvanugovorne obveze, odnosno što nisu stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima. Treba voditi računa o tome da navedeni pojmovi, u smislu čl. 7. st. 2. ne označavaju nadležnost za sve izvanugovorne obveze. Pojam izvanugovornih obveza može imati različito značenje polazeći od različitosti obveznih odnosa u pravima zemalja članica Europske unije pa stoga pored obveze na naknadu štete obuhvaća i neke druge obveze. Lovrić ističe kako u ovom slučaju zakonodavac očito nije imao na umu ikakve druge obveze već samo one izvanugovorne obveze koje se tiču počinjenja štete i to bilo kažnjivim djelom ili nekom drugom radnjom sa građanskopravnim posljedicama.²⁹ I Babić piše o tome kako nadležnost iz čl. 7. st. 2. obuhvaća prije svega izvanugovornu odgovornost za štetu odnosno deliktnu odgovornost i primjenjuje se na sporove iz svih vrsta delikata.³⁰ Primjenjuje se, između ostalog, na automobilske i ostale prometne nezgode, povrede prava osobnosti, povrede prava tržišnog natjecanja, povrede prava intelektualnog vlasništva, izvanugovornu odgovornost za štetu

²⁶ *ibid.*, para. 18

²⁷ *ibid.*, para. 19

²⁸ Babić, D., *op.cit.*, str. 62.

²⁹ Lovrić, V., *op.cit.*, str. 20.

³⁰ Babić, D., str. 61.

nanosenu u prijevozu, za štetu od neispravnog proizvoda, za medicinska zlostavljanja, psihičko i fizičko nasilje, industrijske akcije i štrajk itd.³¹

Druge vrste izvanugovorne odgovornosti potpadaju pod čl. 7. st. 2. samo ako dužnika dovedu do obveze popravljivanja štete. Ako je pak riječ o obvezama čiji predmet nije popravljivanje štete, čl. 7. st. 2. se ne primjenjuje tj. ne može doći do primjene mjesta štetnog događaja za zasnivanje nadležnosti. Tako se čl. 7. st. 2. neće primjenjivati na zahtjeve na temelju stjecanja bez osnove ili poslovodstva bez naloga, jer se oni ne odnose na popravljivanje štete.³² Moći će se, na primjer, primijeniti na neke zahtjeve iz predugovorne odgovornosti. O tom se pitanju Sud EU-a izjasnio u slučaju *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*.³³ Ukratko, radilo se o tome da je talijansko trgovačko društvo Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA tražilo naknadu štete, pred talijanskim sudom, od njemačkog trgovačkog društva Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS) zbog toga što je HWS povrijedio svoju dužnost savjesnog ponašanja i postupanja u dobroj vjeri povodom pregovora oko sklapanja ugovora.³⁴ Talijanski je sud uputio pitanje Sudu EU-a da li tužbeni zahtjev za naknadu štete proizašće iz pregovora kojima je cilj sklapanje ugovora spada u stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima tj. odnosi li se na izvanugovorne obveze?³⁵ Sud EU-a se u objašnjavanju pojma delikata i kvazidelikata, u točki 21., pozvao na izreku iz slučaja *Kalfelis*. U točki 23. je napomenuo kako se ugovorom smatra jedino slobodno preuzeta obveza jedne strane prema drugoj. U predmetnom slučaju takva slobodno preuzeta obveza nije postojala. Stoga, tužbeni zahtjev koji počiva na predugovornoj odgovornosti je stvar povezana s deliktom ili kvazideliktom u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis (tadašnji čl. 5. st. 3. Bruxelleske konvencije).³⁶

Nadležnost suda koji bi bio nadležan temeljem čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis ne ovisi o tome postoji li ili ne postoji izvanugovorna odgovornost tuženika na koju se tužitelj poziva. Dakle, nadležnost iz čl. 7. st. 2. Uredbe obuhvaća i negativne deklaratorne tužbe, tj. situacije kada tužitelj zahtijeva da se utvrdi da nije odgovoran za štetu.³⁷ U predmetu *Denmarks Rederiforeniging*,

³¹ Magnus, Ulrich, Mankowski, Peter, Brussels I Regulation, Munich, Sellier european law publishers GmbH, 2012., str. 236. i 237.

³² Babić, D., op.cit., str. 61.

³³ Predmet *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA protiv Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, C-334/00, EU:C:2002:499

³⁴ *ibid.*, para.6.

³⁵ *ibid.*, para.10.

³⁶ *ibid.*, para. 27.

³⁷ Babić, D., op.cit., str. 62.

*djelujući u ime DFDS Tortline A/S protiv LO Landsorganisationen i Sverige, djelujući u ime SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation*³⁸ glavni spor vodio se oko zakonitosti SEKO-ve obavijesti o industrijskoj akciji protiv DFDS-a s ciljem osiguranja kolektivnog ugovora za poljsku posadu teretnog broda Tor Caledonia u vlasništvu DFDS-a koji je vozio na ruti Göteborg (Švedska) i Harwich (Ujedinjeno Kraljevstvo). Prvim pitanjem, koji danski sud postavlja Sudu EU-a, ispituje se da li čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije) treba tumačiti na način da predmet o zakonitosti industrijske akcije ulazi u definiciju "stvari povezanih s deliktima ili kvazideliktima", s time da u ovom slučaju postoji isključiva nadležnost za predmet o zakonitosti industrijske akcije i to suda različitog od suda koji je nadležan raspravljati zahtjeve za naknadu štete prouzročene tom industrijskom akcijom,³⁹ Naime, danski sud Arbejdsen nadležan je odlučivati o zakonitosti industrijske akcije, ali su o zahtjevu za naknadu posljedične štete nadležni drugi sudovi. SEKO tvrdi da se čl. 7. st. 2. ne može primjeniti, budući da Arbejdsen ne raspravlja o zahtjevu za naknadu štete, već se primjenjuje čl. 4. o općoj nadležnosti.⁴⁰ Usvajanjem takvog tumačenja došlo bi do toga da tužitelj, kako bi ostvario naknadu za gubitak proizašao iz industrijske akcije u Danskoj, a za koji je odgovorna osoba sa prebivalištem u drugoj državi članici, mora prvo pokrenuti postupak o zakonitosti industrijske akcije pred sudom države tuženikova prebivališta, a potom pokrenuti postupak za naknadu štete pred danskim sudom. To bi bilo suprotno načelima razumnog zadovoljenja pravde, pravne sigurnosti, kao i izbjegavanja zasnivanja više nadležnosti glede istih pravnih odnosa, koje Sud smatra ciljevima Uredbe.⁴¹ Dakle, Sud smatra kako ovaj predmet o zakonitosti industrijske akcije spada pod određenje pojma "stvari povezanih s deliktima i kvazideliktima".⁴² Istaknula bih još jedno bitno pitanje upućeno Sudu EU-a od strane nacionalnog suda, a to je sljedeće: "Je li potrebno da bilo koja pretrpljena šteta mora biti nepobitna ili vjerojatna posljedica industrijske akcije, ili je dovoljno da je sama industrijska akcija neophodan uvjet koji predvodi i može predstavljati temelj za akcije solidarnosti koje će prouzročiti štetu?"⁴³ Sud EU je na ovo pitanje odgovorio kako je u ovom slučaju za primjenu čl. 7. st. 2., dovoljno da je industrijska akcija nužan preduvjet akcije solidarnosti koja može prouzročiti štetu.⁴⁴

³⁸ Predmet *Denmarks Rederiforening, djelujući u ime DFDS Tortline A/S protiv LO Landsorganisationen i Sverige, djelujući u ime SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation*, C-18/02, EU:C:2004:74

³⁹ *ibid.*, para. 13.

⁴⁰ *ibid.*, para. 20. i 21.

⁴¹ *ibid.*, para. 25. i 26.

⁴² *ibid.*, para. 28.

⁴³ *ibid.*, para. 13.

⁴⁴ *ibid.*, para. 34.

Nakon što je razjašnjeno što se sve smatra stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima u smislu čl 7. st. 2. Uredbe, potrebno je objasniti sljedeću bitnu komponentu navedene odredbe, a to je pojam "mjesto nastanka štetnog događaja".

5. Tumačenje pojma "mjesto nastanka štetnog događaja"

Čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis spominje sud "mjesta u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj" kao mjesta zasnivanja nadležnosti u stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima. Može se uočiti kako iz samog teksta odredbe nije jasno koje se mjesto uzima kao kriterij pri određivanju nadležnosti tj. koje je točno značenje pojma štetnog događaja. Tako bi to moglo biti mjesto gdje je počinjena štetna radnja (*locus delicti commissi*), mjesto gdje nastupa štetna posljedica (*locus damni*) ili pak oba navedena mjesta. Ovakvih poteškoća u određivanju mjesta štetnog događaja neće biti u situacijama kada se i štetna radnja i štetna posljedica javljaju u istom mjestu, što bi bio slučaj kod većine prometnih nezgoda. Nedoumice se javljaju tek u slučaju distancijskih delikata tj. tada kada se mjesto počinjenja štetne radnje i mjesto nastupanja štetne posljedice nalaze u različitim državama.⁴⁵ Za rješavanje navedenih problema, tj. za tumačenje pojma štetnog događaja pomoći će nam praksa Suda EU-a, koji se ovom temom počeo baviti u predmetu *Handelskwekerij G.I. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*.⁴⁶ Od odluke donesene u navedenom predmetu, 1976. godine, Sud EU-a je kroz dugogodišnju praksu u više predmeta ponovio svoje stajalište izneseno u predmetnoj odluci, što će se vidjeti kroz daljnje presude obrađene u ovom radu.

U predmetu *Bier protiv Mines de potasse d'Alsace* radilo se o sljedećem: vrtlarsko poduzeće Bier sa sjedištem u Nizozemskoj i zaklada Reinwater, koja ima svrhu unaprijeđivanja kakvoće vode rajnskog područja, podnijeli su tužbu radi naknade štete pred nizozemskim sudom protiv trgovačkog društva Mines de potasse d'Alsace SA sa sjedištem u Francuskoj. Naime, vrtlarski pogon za navodnjavanje poduzeća Bier ovisi o vodi iz Rajne, koja je počela sadržavati preveliki udio soli i iz tog razloga uzrokovati štetu na njihovim nasadima. Uzrok prevelikog udjela soli su velike količine solnih otpadaka koje je društvo Mines de potasse d' Alsace S.A. ispustilo u Rajnu.⁴⁷ Budući da se prvostupanjski sud u Rotterdamu proglasio nenadležnim, Bier i Reinwater uložili su žalbu protiv te odluke pred sudom Gerechtshof Den Hague koji je uputio pitanje Sudu EU-a na prethodno tumačenje. Pitanje glasi ovako: "Treba li izraz "mjesto gdje je nastao štetni događaj" iz čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije) shvatiti tako da se odnosi na mjesto gdje je nastupila šteta ili na mjesto gdje je počinjena radnja koja je dovela do nastanka

⁴⁵ Babić, D., op.cit., str. 62.

⁴⁶ Predmet *Handelskwekerij G.I. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*, C-21/76, EU:C:1976:166

⁴⁷ ibid., para. 2.-4.

štete?"⁴⁸ Sud EU-a je utvrdio da formulacija "mjesto gdje je nastao štetni događaj" zaista ne odgovara na pitanje koje točno mjesto treba uzeti u obzir. Napomenuo je kako izvanugovorna šteta nastaje samo ako postoji uzročna veza između štetne radnje i štetne posljedice. Također je istaknuo kako, zbog postojanja uske veze između sastavnih dijelova kod obveze naknade štete, nije primjereno odlučiti se samo za jednu od spomenutih poveznica, tj. štetnu radnju ili štetnu posljedicu, i time isključiti drugu, jer svaka od njih može biti korisna kod izvođenja dokaza i vođenja postupka. Stoga značenje pojma "mjesto u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj" iz čl. 7. st. 2. Uredbe treba tumačiti na način da je tužitelju prepušten izbor da podnese tužbu ili na mjestu počinjenja štetne radnje ili na mjestu gdje je nastupila štetna posljedica.⁴⁹ Ovo je pravi primjer *favor actoris*, jer jednostavno udvostručuje mogućnosti tužitelja u njegovu izboru gdje tužiti.⁵⁰

Zaključno se može reći kako je ovakvim dvostrukim tumačenjem pojma štetnog događaja, kao mjesta štetne radnje i mjesta štetne posljedice, Sud EU-a usvojio tzv. teoriju ubikviteta prema kojoj se pri određivanju nadležnosti za distancijske delikte, smatra da se delikt proteže i kroz mjesto gdje je štetna radnja učinjena i kroz mjesto gdje je štetna posljedica nastupila. Stoga, nadležan može biti jedan od sudova jednog ili drugog mjesta.⁵¹

5.1. Mjesto gdje štetni događaj može nastati

Nakon što je razjašnjen pojam "štetnog događaja", a prije nego obrazložimo pojmove štetne radnje i štetne posljedice kroz praksu Suda EU-a, smatram kako bi trebalo objasniti pojam mogućeg budućeg štetnog događaja tj. "mjesto gdje štetni događaj može nastati". Prema Čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, kao mjesto nastanka štetnog događaja uzima se u obzir kako mjesto gdje je štetni događaj nastao, tako i mjesto gdje bi takav događaj mogao nastati. Izraz "mjesto gdje štetni događaj može nastati" povezan je sa budućim deliktima i posebno je osmišljen kako bi prevenirao određene radnje. Prema tome, takav izraz ne odnosi se na delikte koji su se već dogodili tj. koji su izvršeni u prošlosti.⁵²

⁴⁸ ibid., para. 5. i 6.

⁴⁹ ibid., para. 14.-19.

⁵⁰ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 239.

⁵¹ Babić, D., op.cit., str. 62. i 63.

⁵² Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 271. i 272

Čini se jasnim kako se nadležnost suda, prema spomenutoj odredbi, može osnovati u mjestu gdje je već nastao cijeli štetni događaj, uključujući i štetnu radnju i štetnu posljedicu, ali isto tako i u mjestu gdje štetni događaj može nastati, što bi zapravo značilo da je moguće da štetna radnja nije izvršena te štetne posljedice nisu nastale. No, starija odredba Bruxelleske konvencije (čl. 5. st. 3.) nije spominjala sud mjesta u kojem može nastati štetni događaj, već samo sud mjesta gdje je takav događaj već nastao. Kao što je spomenuto na početku rada,⁵³ izmjena kriterija o određivanju nadležnosti u izvanugovornim odnosima posljedica je odluke Suda EU-a u predmetu *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*. U spomenutom se predmetu radilo o sporu između društva Verein fuer Konsumenteninformation (dalje u tekstu: VKI) sa sjedištem u Austriji i gosp. Henkela sa prebivalištem u Njemačkoj zbog ugovora koje je gosp. Henkel sklapao sa austrijskim potrošačima, a sadržavao je, prema tvrdnji VKI-a nepoštene odredbe.⁵⁴ VKI je neprofitna organizacija čiji je cilj zaštita potrošača i njihovih interesa. Gosp. Henkel je trgovac koji organizira putovanja kojima je svrha promocija i prodaja, a nudi ih, između ostalih, i Austrijancima. Ugovori kojima ih je obvezivao sadržavali su opće uvjete poslovanja za koje je VKI smatrao da su u suprotnosti sa odredbama austrijskog prava. Tužili su gosp. Henkela pred austrijskim sudom tražeći da prestane upotrebljavati sporne uvjete u ugovorima sa austrijskim potrošačima. Gosp. Henkel je prigovorio nadležnosti tvrdeći da opisana situacija ne spada u delikte ili kvazidelikte, jer nije bilo nikakve štetne radnje sa njegove strane, niti štetne posljedice. Pozvao se na tadašnji čl. 5. st. 3. Bruxelleske konvencije.⁵⁵ Slučaj je došao sve do Vrhovnog suda Austrije koji je prekinuo postupak i postavio prethodno pitanje Sudu EU-a. Pitanje je da li zahtjev kojim se od suda traži da zabrani uporabu nezakonitih ili nepoštenih općih uvijeta poslovanja, postavljen sudu od strane organizacije za zaštitu potrošača, predstavlja zahtjev koji se odnosi na stvari povezane sa deliktima ili kvazideliktima te se može ostvarivati pred sudovima posebne nadležnosti predviđenih u čl. 5. st. 3. Bruxelleske konvencije (sadašnji čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis).⁵⁶ Sud EU-a je istaknuo kako, da bi odgovorio na pitanje nacionalnog suda, prvo mora odrediti odnosi li se ovakva preventivna tužba organizacije za zaštitu potrošača kojoj je svrha spriječiti trgovca da koristi nepoštene odredbe u ugovorima koje sklapa sa pojedincima na "stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima" u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije) ili na "stvari povezane

⁵³ Vidi supra poglavlje 2.

⁵⁴ Predmet *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*, EU:C:2002:555, para. 2.

⁵⁵ *ibid.*, para. 14. – 18.

⁵⁶ *ibid.*, para. 24

s ugovorom" u smislu čl. 7. st. 1. Uredbe.⁵⁷ Sud EU-a je još jednom ponovio kako stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima obuhvaćaju sve tužbene zahtjeve kojima se rješava o odgovornosti tuženika, a koji se ne odnose na ugovor u smislu čl. 7. st. 1., što je već utvrdio u nekoliko predmeta uključujući predmete *Kalfelis*, *Reichard* i *Kockler* i dr. U opisanoj situaciji, ne može se govoriti o ugovornim odnosima, budući da između gosp. Henkela i VKI-a ne postoji nikakav ugovorni odnos te je ovo situacija na koju se mora primijeniti čl. 7. st. 2. tj. odnosi se na stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima.⁵⁸ Pravilo o posebnoj nadležnosti iz čl. 7. st. 2. temelji se na postojanju posebno uske veze između spora i suda mjesta nastanka štetnog događaja. Takvi su sudovi obično najprikladniji za odlučivanje iz razloga neposredne blizine i lakoće prikupljanja dokaza. Ovi su razlozi jednako relevantni i u slučaju štetnog događaja koji je već nastao, tj. tužbe za naknadu štete koja se već dogodila, kao i u slučaju tužbe koja se odnosi na sprječavanje nastanka štete.⁵⁹ Stoga je Sud EU-a odlučio kako se izraz "mjesto u kojem je nastalo štetni događaj" iz čl. 5. st. 3. Konvencije treba tumačiti u skladu sa čl. 5. st. 3. Uredbe Bruxelles I (sadašnji čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis), koja se nije mogla primijeniti *ratione temporis* na glavni postupak, a koja sadrži izraz "mjesto u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj" pa stoga ne pretpostavlja postojanje štete. Sud EU-a rekao je kako nema razloga da se ove dvije odredbe tumače drugačije, te kako dosljednost zahtijeva da im se da identično značenje.⁶⁰

O budućoj šteti raspravljalo se i u već spomenutom slučaju⁶¹ *Danmarks Rederiforening protiv SEKO* gdje je Sud EU-a slijedio mišljenje iz predmeta *Henkel*. Naime, u para. 27. predmeta *Danmarks Rederiforening protiv SEKO* Sud EU-a ponovio je kako primjena čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije) nije uvjetovana stvarnim nastankom štete. Sud mjesta u kojem je štetni događaj nastupio je zbog blizine i jednostavnosti izvođenja dokaza najprikladniji za odlučivanje, stoga to treba primijeniti kako na spor za naknadu štete koja se već dogodila, tako i na postupak kojim se zahtijeva sprječavanje nastanka štete.⁶²

Generalno se princip ubikviteta, usvojen u slučaju *Bier protiv Mines de potasse d'Alsace*, primjenjuje i na ovdje opisane situaciju kada štetni događaj još nije nastao pa su, prema tome,

⁵⁷ *ibid.*, para. 34.

⁵⁸ *ibid.*, para. 36. – 41.

⁵⁹ *ibid.*, para. 46.

⁶⁰ *ibid.*, para. 49.

⁶¹ Vidi supra poglavlje 4.

⁶² Predmet *Denmarks Rederiforening, djelujući u ime DFDS Tortline A/S protiv LO Landsorganisationen i Sverige, djelujući u ime SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation*, EU:C:2004:74, para. 27.

nadležni i sudovi mjesta gdje će se buduća radnja odviti, kao i sudovi mjesta gdje će se buduća šteta pojaviti.⁶³

5.2. Mjesto štetne radnje

Za potrebe čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis, mjesto štetne radnje može se definirati kao mjesto štetnikovog djelovanja koje, prema navodima tužitelja, predstavlja uzrok štete.⁶⁴ Čini se da je pojam "štetne radnje" lako shvatljivi koncept. Nije bilo presuda koje su se izravno bavile tim pitanjem, no u nekim je predmetima Sud EU-a ipak dao određene važne upute za tumačenje pojma "štetne radnje".⁶⁵

Štetna radnja uključuje štetnikovo djelovanje, a to može biti činjenje, ali i nečinjenje tj. propuštanje. U slučaju da se radi o posljednjem, nadležnost bi se morala zasnovati u mjestu gdje je štetnik trebao poduzeti određenu radnju.⁶⁶ Prema prevladavajućem mišljenju, sama radnja pripremanja delikta ne smatra se štetnom radnjom što ne znači da se štetnom radnjom smatra samo ona radnja kojom je činjenje ili propuštanje dovršeno.⁶⁷ Na pitanje što se uopće smatra štetnim radnjama postoji nekoliko odgovora: prvi je da su to bilo kakve relevantne aktivnosti, ili, drugo, da je to samo posljedna radnja kojom se dovršava delikt koji je u pitanju. Treća solucija je pribjeći pravu države gdje se aktivnost koja je u pitanju izvršava i vidjeti smatraju li se takve aktivnosti štetnim radnjama.⁶⁸ Mankowski smatra kako je posljednji koncept jedino zadovoljavajuće rješenje i da samo o pravu države gdje je izvršena aktivnost ovisi hoće li i u kojoj mjeri zaštititi određene vrijednosti.⁶⁹ Potpuno suprotno mišljenje iznio je Babić koji je stajališta da o tome koje se djelatnosti smatraju pripremima ne treba odlučiti primjenom *legis fori* niti *legis causae*, nego samo autonomnim tumačenjem.⁷⁰

Ne postoje kvantitativna ograničenja kada je u pitanju nadležnost suda prema mjestu gdje je štetna radnja učinjena. Sud mjesta štetne radnje nadležan je odlučiti o cjelokupnom odštetnom

⁶³ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 271. i 272.

⁶⁴ Babić, D., op.cit., str. 63.

⁶⁵ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 243.

⁶⁶ Babić, D., op.cit., str. 63.

⁶⁷ loc.cit.

⁶⁸ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 244.

⁶⁹ loc.cit.

⁷⁰ Babić, D., op.cit., str. 63.

zahtjevu tužitelja. Uzimajući u obzir to da je štetnik sam odabrao mjesto vršenja svoje štetne djelatnosti, takva nadležnost nije nepravedna u odnosu na štetnika.⁷¹ Za zasnivanje nadležnost prema mjestu gdje je štetna radnja izvršena, potpuno je nebitno mjesto gdje je nastupila štetna posljedica, tj. je li ona nastupila u istoj državi gdje je štetna radnja izvršena, u različitoj državi od države mjesta štetne radnje ili pak u državi nečlanici.⁷²

Kada je u pitanju određivanje mjesta štetne radnje, to prije svega ovisi o prirodi samog delikta. Najjednostavniji primjer predstavljaju prometne nezgode, iz razloga što su one lokalni događaj pa stoga određivanje mjesta štetne radnje ne predstavlja pravni, već moguće samo činjenični problem.⁷³ Kada se pak radi o deliktu pokrenutom štetnikovom izjavom, mjesto štetne radnje je mjesto gdje izjava napušta štetnikov *forum internum*. To je na primjer mjesto gdje je sindikat izdao poziv na industrijsku akciju ili štrajk, ili npr. mjesto gdje je finansijski savjetnik pružio savjet, a mjesto gdje je žrtva ili druga osoba primila takvu izjavu ne može se uzeti u obzir.⁷⁴

Štetnu radnju za delikte počinjene putem medija najbolje je objasniti na način da se kao relevantno mjesto uzima mjesto gdje je štetni sadržaj osmišljen. To bi u slučaju štete počinjene putem neke tiskovine bilo mjesto gdje je donesena odluka o tiskanju. Ponekad je takvo mjesto nemoguće odrediti pa se presumira da je to mjesto gdje izdavač ima svoje sjedište. Što se tiče delikata počinjenih putem interneta, najbitnije je, za određivanje mjesta štetne radnje, mjesto odakle je štetni sadržaj postavljan na internet (eng. uploading). Pritom nije bitno gdje je smještena tehnička oprema zadužena za prijenos informacija kao što su primjerice serveri.⁷⁵

Još bi jedno pitanje trebalo razjasniti prije nego krenemo na definiranje mjesta štetne posljedice. Što napraviti u slučaju kada postoji više štetnika tj. mogu li oni svi odgovarati u mjestu gdje je samo jedan od njih djelovao? Kada se takvi štetnici udružuju planirajući svoje djelovanje to ih čini supočiniteljima, također i u odnosu na zasnivanje nadležnosti. Dakle, odgovor na postavljeno pitanje mora biti potvrđan samim postojanjem čl. 8. st. 1. o atrakciji nadležnosti. Ne bi bilo opravdano da se nadležnost za sve počinitelje koncentrira u mjestu djelovanja glavnog počinitelja. Također ne bi smjelo postojati ograničenje opsega nadležnosti, u slučaju da ne postoji glavni počinitelj, već više jednakih supočinitelja, na osobnu aktivnost svakog od njih. Dakle,

⁷¹ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 246.

⁷² Babić, D., op.cit., str. 63.

⁷³ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 248.

⁷⁴ ibid., str. 248. i 249.

⁷⁵ ibid., str. 249. i 250.

najsvrhovitije je sve supočinitelje tužiti pred sudom mjesta gdje je bilo koji od njih djelovao. Za tužitelja se tada otvara mogućnost izbora između više sudova, ali ne postoji prava opasnost od neopravdanog *forum shoppinga*, zato jer tužitelj samo ima pravo izbora gdje će tužiti štetnike prema mjestu gdje su njihovi izabrani supočinitelji djelovali. Prema tome, polazi se od toga da su supočinitelji bili svjesni te činjenice prilikom dogovora o mjestu djelovanja svakoga od njih. Ovakva podjeljena aktivnost ne smije dovesti do rezultata različitih od onih kakvi bi bili da je jedan štetnik izvršio sve potrebne aktivnosti.⁷⁶

U većini slučajeva štetnik štetnu radnju izvršava u državi svog prebivališta. U takvim situacijama već su prema općoj nadležnosti iz čl. 4. Uredbe Bruxelles I bis predviđeni sudovi države tuženikova prebivališta kao nadležni. Imajući to u vidu, u praksi je za nadležnost prema čl. 7. st. 2. Uredbe bitnije mjesto gdje nastupa štetna posljedica, budući da u slučajevima distancijskih delikata osigurava nadležnost suda različitog od suda štetnikova prebivališta. Zaključak je kako se upućivanjem na mjesto štetne radnje propisuje dodatna nadležnost zbog rijetkih situacija kada se to mjesto ne podudara niti sa mjestom tuženikovog tj. štetnikovog prebivališta niti sa mjestom u kojem nastupa štetna posljedica.⁷⁷

5.3. Mjesto štetne posljedice

Mjestom štetne posljedice smatra se mjesto gdje događaj koji je doveo do štete (štetna radnja) proizvodi štetne učinke na oštećenika, točnije, na oštećenikove primarno zaštićene vrijednosti. Mjesto štetne posljedice zapravo označava mjesto gdje je oštećeniku učinjena materijalna šteta ili gdje je oštećenik stvarno pretrpio nadoknativi ekonomski gubitak. Pritom je potrebno postojanje uzročne veze između štetne posljedice i događaja koji je do nje doveo, tj. štetne radnje.⁷⁸ Kao što zahtijeva načelo autonomnog tumačenja, pravila *legis fori* i *legis causae* ne primjenjuju se za utvrđivanje mjesta gdje je štetna posljedica nastupila.⁷⁹

⁷⁶ Magnus, U.; Mankowski, P., op. cit., str. 247.

Službeni list Europske unije, L 351/1, str. 296., čl. 8. st. 1. : "Osoba koja ima domicil u državi članici može također biti tužena: 1. ako je ona jedan od više tuženika, pred sudom mjesta u kojem jedan od njih ima domicil, ako su tužbeni zahtjevi međusobno tako usko povezani da ih je brže za saslušati i o njima odlučiti zajedno, kako bi se izbjegla opasnost od donošenja proturječnih sudskih odluka koje bi nastale u odvojenim postupcima."

⁷⁷ Babić, D., op.cit., str. 63.

⁷⁸ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 252.

⁷⁹ Babić, D., op.cit., str. 63.

5.3.1. Mjesto izravne i posredne štetne posljedice

Pojam "štetnog događaja" nije ograničen niti na samu štetnu radnju, niti na nastalu štetnu posljedicu, već je u predmetu *Bier* ustanovljeno da obuhvaća oba pojma. Stoga se postavlja pitanje koliko daleko treba ići u kauzalnoj liniji između ta dva pojma tj. jesu li svi štetni učinci proizašli iz štetne radnje relevantni sa gledišta međunarodne nadležnosti?⁸⁰

Prema tumačenju čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis u praksi Suda EU-a, utvrđeno je da se nadležnost može osnovati samo u mjestu direktne štetne posljedice ili drugim riječima, nadležnost se ne može zasnovati u mjestu tzv. posredne štete tj. u mjestu u kojem oštećenik samo osjeća posljedice štetnog događaja.⁸¹ Dakle, za primjenu čl. 7. st. 2. relevantna je samo primarna, odnosno neposredna šteta. Ona se može definirati kao šteta učinjena izvorno zaštićenim dobrima. Koje dobro je zaštićeno, određuje se prema tome koji delikt je u pitanju. Posredne štetne posljedice neke štetne radnje koja je već negdje drugdje uzrokovala štetu ne uspostavljaju nadležnost suda prema čl. 7. st. 2. Uredbe. Suprotno tumačenje bilo bi preširoko i dalo bi preveliku važnost tužiteljevu domicilu koji bi mogao izabrati nadležan sud prema mjestu svoja prebivališta.⁸² Babić u svom članku navodi jednostavan primjer mjesta posredne štete. Zamislimo situaciju u kojoj je oštećenik doživio prometnu nezgodu u inozemstvu i podnio tužbu za popravljavanje štete. On ne može podnijeti tužbu u državi svoga prebivališta, iako u toj državi osjeća neke štetne posljedice kao što su umanjenje imovine ili radne sposobnosti i sl. upravo zbog toga što u državi svog prebivališta osjeća samo posredne štetne posljedice, jer je direktna šteta za njega nastala u inozemstvu.⁸³

Treba spomenuti nekoliko slučajeva Suda EU-a koji se tiču određivanja mjesta štetne posljedice i izravne i neizravne štete. To su predmeti *Dumez France SA i Tracoba SARL protiv Hessische Landesbanke i drugih*, *Antonio Marinari protiv Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company te Rudolf Kronhofer protiv Marianne Maier i drugih*.

Tumačenje prema kojemu se nadležnost suda prema čl. 7. st. 2. Uredbe ne može zasnovati u mjestu posredne štete, već samo u mjestu direktne tj. izravne štete, Sud EU je usvojio u predmetu

⁸⁰ Nagy, Csongor István, The word is a dangerous weapon: Jurisdiction, applicable law and personality rights in EU law – missed and new opportunities, *Journal of Private International Law*, vol. 8., br. 2., 2012., str. 255.

⁸¹ Babić, D., op.cit., str. 64.

⁸² Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 253. i 254.

⁸³ Babić, D., op.cit., str. 64.

Dumez i kasnijem predmetu *Marinari*. U slučaju *Dumez*⁸⁴ iz 1990. godine činjenično stanje je sljedeće: trgovačka društva *Dumez France* i *Oth Infrastructure* (nadalje *Dumez* i *Oth*), sa sjedištima u Francuskoj, traže naknadu štete od *Heissische Landesbanke* i drugih (nadalje njemačke banke), čiji su registrirani uredi u Federalnoj Republici Njemačkog (dalje u tekstu: Njemačka), pred francuskim sudom. Društva *Dumez* i *Oth* tvrde da su pretrpjeli štetu zbog insolventnosti svojih društava kćeri osnovanih u Njemačkoj. Šteta je nastala njemačkom glavnom izvođaču radova zbog obustave građevinskog projekta u Njemačkoj, zbog toga što su njemačke banke otkazale kredite odobrene glavnom izvođaču radova.⁸⁵ Sud u Parizu usvojio je prigovor nedostatka nadležnosti uložen od strane njemačkih banaka. Prigovor se temeljio na tome što francuska društva *Dumez* i *Oth* nisu u Francuskoj pretrpjela direktnu štetu, već su financijski gubitak pretrpjele samo neizravno. Prvobitnu štetu su pretrpjela njihova društva kćeri u Njemačkoj. *Dumez* i *Oth* su se u svojoj žalbi pozvali na odluku Suda u predmetu *Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA* o kojoj je bilo riječi ranije. U tom se predmetu odlučilo da izraz iz čl. 7. st. 2. "mjesto u kojem je nastupio štetni događaj" znači i mjesto štetne radnje i mjesto u kojem je šteta nastala. *Dumez* i *Oth* su primijetili da je u navedenoj presudu Sud protumačio čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije) bez da je povukao razliku između izravnog i neizravnog oštećenika. *Dumez* i *Oth* su, pozivajući se na navedenu presudu, tvrdili da je na izboru tužitelja u kojem će od tih mjesta tužiti tuženika i da njegov izbor obuhvaća i slučajeve neizravne štete. Prema tužiteljima, mjesto u kojem je štetni događaj nastupio je stoga i mjesto gdje su njihovi interesi povrijeđeni tj. mjesto štete kao posljedice prvobitne štete. Mjesto u kojem su ova francuska društva pretrpjela financijski gubitak zbog insolventnosti njihovih društava kćeri u Njemačkoj su, slijedom svega navedenog, i registrirani uredi *Dumeza* i *Otha* u Francuskoj.⁸⁶ Francuski je sud odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće pitanje radi prethodne odluke: "Treba li pravilo o nadležnosti koje omogućava tužitelju, prema čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije), izbor između suda mjesta štetne radnje i suda mjesta u kojem je šteta nastala, proširiti na slučajeve u kojima je navodna šteta samo posljedica povrede koju su pretrpjele osobe koje su bile izravni oštećenici štete nastale na drugom mjestu, što bi omogućilo neizravnom oštećeniku pokretanje postupka pred sudom države u kojoj ima prebivalište?"⁸⁷ Sud EU-a je prvo imao potrebu istaknuti razliku između slučaja *Bier*

⁸⁴ Predmet *Dumez France SA i Tracoba SARL protiv Hessische Landesbanke i drugih*, C-220/88, EU:C:1990:8

⁸⁵ *ibid.*, para. 2. i 3.

⁸⁶ *ibid.*, para. 4.-6. i 11.

⁸⁷ *ibid.*, para. 7.

BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA i predmetnog slučaja. U prvom predmetu, kao što je u radu već objašnjeno⁸⁸, šteta se pojavila na usjevima u Nizozemskoj, a štetna radnja je nastala u Francuskoj, dok je u ovom predmetu i štetna radnja i izravna štetna posljedica nastala u istoj državi – Njemačkoj. Navodna šteta francuskih društava majki samo je neizravna posljedica financijskih gubitaka koje su prvotno pretrpjela njihova društva kćeri.⁸⁹ Sud u točki 17. presude objašnjava razloge svoje konačne odluke. Naime, naglašava kako su pravila o posebnoj nadležnosti iz čl. 7. st. 2. samo izuzetak od općeg pravila, prema kojem je nadležnost dodijeljena sudovima tuženikovog prebivališta. Ti se slučajevi posebne nadležnosti temelje na postojanju posebno uske veze između spora i sudova različitih od tuženikova prebivališta, a dodjeljivanje nadležnosti tim sudovima se opravdava zbog razumnog zavodoljenja pravde i učinkovitog vođenja postupka. Sud EU-a je zaključio kako izraz "mjesto u kojem je nastupio štetni događaj", prema prethodno donesenoj presudi suda (*Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*) upućuje i na mjesto u kojem je šteta nastala, ali taj izraz se treba shvatiti samo kao mjesto u kojem je štetna radnja izravno proizvela svoje štetne učinke po osobu koja je izravni oštećenik. Pravilo o nadležnosti iz čl. 7. st. 2. Uredbe ne može se tumačiti na način da dopušta tužitelju pokretanje postupka protiv oštećenika pred sudovima mjesta gdje je on ustanovio štetu na svojoj imovini.⁹⁰

U idućem predmetu koji treba spomenuti, Sudu EU-a je postavljeno slično pitanje kao i u predmetu *Dumez*. U predmetu *Marinari*⁹¹ iz 1995. godine tužitelj je Antonio Marinari s prebivalištem u Italiji, a tuženik je banka Lloyds Bank sa sjedištem u Londonu. Gospodin Marinari je u poslovnici banke Lloyds Bank u Manchesteru deponirao paket vlastitih mjenica u protuvrijednosti od 752 500 000 USD koje mu je izdala filipinska pokrajina u korist tvrtke Zubaidi Trading Company Beirut koja u postupku sudjeluje kao umješlač. Lloyd banka je uz objašnjenje da su predmetne mjenice dvojbenog porijekla obavijestila policiju koja je potom uhitila gosp. Marinarija, a mjenice zaplijenila. Tužitelj je pred talijanskim sudom podnio tužbu radi naknade štete. Tužbom zahtijeva isplatu protuvrijednosti mjenica, ali se dio tužbenog zahtijeva odnosi i na naknadu štete koju je pretrpio zbog lišenja slobode i povrede ugleda. Tuženik ističe prigovor nenadležnosti dok tužitelj smatra kako je talijanski sud nadležan i zahtijeva predhodnu odluku o nadležnosti. Pojam "mjesto nastanka šetnog događaja" odnosi se na mjesto štetne radnje i štetne

⁸⁸ Vidi supra poglavlje 5.

⁸⁹ Predmet *Dumez France SA i Tracoba SARL protiv Hessische Landesbanke i drugih*, EU:C:1990:8, para. 12. i 13.

⁹⁰ *ibid.*, para. 20. i 22.

⁹¹ Predmet *Antonio Marinari protiv Lloyds Bank plc i Zubaidi Trading Company*, C-364/93, EU:C:1995:289

posljedice tj. mjesta gdje se šteta pojavila, a gosp. Marinari je mišljenja kako se to odnosi ne samo na fizički rezultat, nego i na štetu u pravnom smislu kao što je umanjeње imovine.⁹² Stoga je talijanski sud postavio sljedeće prethodno pitanje Sudu EU-a: "Treba li, primjenjujući pravilo o nadležnosti iz čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije), "mjesto u kojem je nastupio štetni događaj" tumačiti isključivo kao ono mjesto gdje je nastupila fizička šteta na osobama ili stvarima ili također i kao ono mjesto gdje je nastala šteta na tužiteljevoj imovini?"⁹³ Sud EU-a je prvo ponovio kako je već više puta utvrdio u presudama *Bier*, *Dumez France*, *Shevill i dr.* kako se posebna nadležnost temelji na osobito bliskoj vezi između predmetnog spora i sudova države različite od one u kojoj tuženik ima prebivalište. Sud je na postavljeno prethodno pitanje odgovorio kako se "mjesto u kojem je nastupio štetni događaj" ne može tumačiti kako mjesto gdje je oštećenik prema svojoj tvrdnji pretrpio imovinsku štetu kao posljedicu prvotne štete koju je već nastala i koju je pretrpio u drugoj državi članici.⁹⁴ Sud je još rekao kako je prihvaćeno da "mjesto u kojem je nastupio štetni događaj" može označavati i mjesto nastanka štete i događaja koji je takvu štetu prouzrokovao, no kako se takva formulacija ne može tumačiti tako široko da obuhvaća svako mjesto na kojemu se mogu pojaviti štetne posljedice kada je šteta već nastala na nekom drugom mjestu.⁹⁵

Pravilo utvrđeno u prethodnim slučajevima potvrđeno je i u kasnijem slučaju Suda EU-a *Rudolf Kronhofer protiv Marianne Maier i drugih*.⁹⁶ Ukratko, u slučaju se radio o tome da je gosp. Kronhofer sa prebivalištem u Austriji tužio gosp. Maiera, gosp. Möllera, gosp. Hofiusa i gosp. Karana (dalje u tekstu: tuženici) sa prebivalištima u Njemačkoj pred austrijskim sudom, tražeći naknadu štete zbog financijskog gubitka koji tvrdi da je pretrpio kao rezultat tuženikovih loših vođenja kao direktora ili investicijskih savjetnika trgovačkog društva *Protectas Vermögensverwaltungs GmbH* sa registriranim uredima u Njemačkoj.⁹⁷ Sud u Austriji postavio je pitanje Sudu EU da li se izraz „mjesto gdje je nastupio štetni događaj“ iz čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije), u slučaju financijske štete koja je proizašla iz investicije oštećenika, može tumačiti na način da u svakom slučaju obuhvaća i mjesto gdje oštećenik ima prebivalište, ako je

⁹² *ibid.*, para. 2.-6.

⁹³ *ibid.*, para. 8.

⁹⁴ *ibid.*, para. 15. i 21.

⁹⁵ *ibid.*, para. 14.

⁹⁶ Predmet *Rudolf Kronhofer protiv Marianne Maier i drugih*, C-168/02, EU:C:2004:364

⁹⁷ *ibid.*, para. 2.

investiciju napravio u drugog državi članici?⁹⁸ Sud EU-a je odgovorio kako mjesto gdje se nalazi imovina tužitelja, a u ovom slučaju mjesto njegovog prebivališta, nema nikakve veze s predmetom spora. Zato se odredba o nadležnosti čl. 7. st. 2. Uredbe ne može tumačiti na način da se takvim mjestom smatra mjesto prebivališta oštećenika ili mjesto gdje je grupirana njegova imovina. Sud EU-a je još jednom potvrdio kako je samo direktna šteta relevantna.⁹⁹

Od opisanih slučajeva posredne štete, treba razlikovati slučajeve kada oštećenik nakon inicijalne štete pretrpi daljnju štetu na izvorno zaštićenim dobrima. Na primjer, zamislimo situaciju u kojoj je oštećenik podvrgnut medicinskom tretmanu koji mu je uzrokovalo štetu u jednoj državi. Kada se oštećenik vratio u svoju državu, nastala mu je kasnija, dodatna šteta kao posljedica prethodno provedenog tretmanom. Ovakva kasnija štetna posljedica je direktno proizašla iz štetne radnje, npr. nepravilno provedenog medicinskog tretmana, bez postojanja nekog drugog događaja između štetne radnje i štete, i kao takva je neposredno povezana sa štetnom radnjom. Prema tome, u ovakvim i sličnim okolnostima postoji uzročna veza između kasnije nastale štete i štetne radnje. U ovom je primjeru štetna posljedica u smislu čl. 7. st. 2., osim u mjestu gdje je oštećenik podvrgnut medicinskom tretmanu, nastala i u oštećenikovo državi. Stoga je na oštećeniku pravo izbora nadležnosti između sudova nadležnih za jedno od navedenih mjesta.¹⁰⁰

5.3.2. Šteta nastala na stvarima u prijevozu

Kada nastane izvanugovorna odgovornost za štetu zbog oštećenja stvari u prijevozu, npr. brodom ili avionom, primjenjuje se čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis prema kojem je, između ostalog, za zasnivanje nadležnosti bitno odrediti mjesto nastanka štete. No šteta nastala na stvarima u prijevozu predstavlja poseban problem, jer je često vrlo teško odrediti točno mjesto u kojem je došlo do oštećenja stvari. Tim se pitanjem bavio Sud EU-a koji je u predmetu *Réunion européenne SA and Others protiv Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002*¹⁰¹ odlučio isključiti mjesto konačne isporuke i mjesto gdje je utvrđena šteta na stvarima kao relevantne.¹⁰²

⁹⁸ ibid., para. 10.

⁹⁹ ibid., para. 21.

¹⁰⁰ Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 255.; Babić, D., op.cit., str. 64.

¹⁰¹ Predmet *Réunion européenne SA and Others protiv Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002*, C-51/97, ECLI:EU:C:1998:509

¹⁰² Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 258.; Babić, D., op.cit., str. 64.

Ukratko će se iznijeti pitanje iz spomenutog predmeta koje je nacionalni sud postavio Sudu EU-a, kao i odgovor Suda EU-a. Pitanje je bilo, ukoliko se radi o stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima, može li mjesto gdje je primatelj robe, nakon završetka pomorskog i kopnenog prijevoza robe, otkrio da je roba koja mu je dostavljena oštećena, utvrditi da mjesto gdje je otkrio oštećenje robe predstavlja mjesto nastanka štete u smislu čl 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije).¹⁰³ Sud EU-a je ustanovio kako bi takvo tumačenje vrlo često dovelo do zasnivanja nadležnosti u mjestu tužiteljevog prebivališta. Nadalje, takva interpretacija odredbe dovela bi do toga da određivanje nadležnog suda ovisi o neizvjesnim čimbenicima, jer je mjesto konačne isporuke podložno promjenama tokom putovanja, a isto se odnosi i na mjesto gdje primatelj robe konačno otkrije štetu. Takva bi situacija bila nespojiva s kriterijem predvidljivosti i s ciljem Uredbe koja treba osigurati jasnoću i izvjesnost u propisivanju nadležnosti.¹⁰⁴ Iz tih je razloga Sud EU-a usvojio stajalište da se mjestom nastanka štete, u slučaju međunarodnog transporta, smatra mjesto gdje je prijevoznik trebao isporučiti robu. Sud je svoju odluku opravdao time što takvo mjesto ispunjava zahtjeve predvidljivosti i sigurnosti te je osobito usko povezano s predmetom spora.¹⁰⁵

5.3.3. Pravilo mozaika

Sud EU-a je još u slučaju *Bier protiv Mines de potasse d'Alsace* utvrdio kako mjesto štetnog događaja znači mjesto štetne radnje i mjesto štetne posljedice. Tužitelj ima pravo izbora jednog od njih pri odabiru nadležnog suda. Situacija je jasna kada štetna posljedica nastane u jednom mjestu. No što je sa slučajevima kada takva posljedica nastane u više pravnih poredaka?

U situacijama kada bi štetna posljedica nastupila u nekoliko država, primjenjujući načelo ubikviteta, oštećenik bi za cjelokupnu štetu mogao tužiti štetnika u bilo kojoj državi štetne posljedice. Stoga bi primjena spomenutog načela omogućila tužitelju preširoko pravo izbora za njega najpovoljnijeg suda tj. došlo bi do neopravdanog *forum shoppinga*. To bi, naravno, išlo u korist tužitelja i tako ga privilegiralo u odnosu na tuženika. Kako bi se izbjegla takva situacija u kojoj se *a priori* daje prednost tužitelju i kako bi se uspostavile približno jednake šanse na strani tužitelja i tuženika, morala se pronaći nekakva ravnoteža. Stoga je Sud EU-a u predmetu *Shevill*

¹⁰³ Predmet *Réunion européenne SA and Others protiv Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002*, ECLI:EU:C:1998:509, para. 13.

¹⁰⁴ *ibid.*, para. 34.

¹⁰⁵ *ibid.*, para. 35. i 36.

*protiv Presse Alliance*¹⁰⁶ razvio tzv. pravilo mozaika. Prema uspostavljenom pravilu, ako je šteta nastupila u više država članica, prema čl. 7. st. 2. Uredbe, sudovi svake države članice nadležni su samo za onu štetu koja je nastupila u toj državi članici, a ne za cjelokupnu štetu.¹⁰⁷

U spomenutom predmetu *Shevill protiv Presse Alliance* radilo se o sljedećem: britanska državljanka Fiona Shevill i trgovačka društva Chequepoint SARL, Ixora Trading Inc. i Chequepoint International Limited tužili su francusko trgovačko društvo Presse Alliance SA za naknadu štete zbog objave novinskog članka koji je doveo do povrede ugleda tužitelja.¹⁰⁸ Naime, izdavač Presse Alliance SA je u svojim novinama "France-Soir" objavio članak o operaciji suzbijanja droge koju su policajci proveli u jednoj od mjenjačnica tvrtke Chequepoint SARL. U članku je spomenuta tvrtka "Chequepoint" kao i "mlada žena imenom Fiona Shevill-Avril". Chequepoint SARL zaista vodi mjenjačnicu u Francuskoj, a gđa Shevill je radila tri mjeseca u istoj mjenjačnici nakon čega se vratila u Englesku. Ixora Trading Inc. vodi u Engleskoj mjenjačnice pod nazivom "Chequepoint", a Chequepoint International Limited sa sjedištem u Bruxellesu, upravlja društvima Chequepoint SARL i Ixora Trading Inc.¹⁰⁹ Stoga sva spomenuta društva zajedno sa gđom Shevill smatraju da sporni novinski članak predstavlja povredu ugleda, jer ostavlja dojam da tužitelji pripadaju lancu krijumčara droge za koji obavljaju posao pranja novca. Tužitelji su iz iznesenog razloga podnijeli tužbu pred engleskim sudom protiv Presse Alliance SA zbog povrede ugleda i zahtjev za naknadu štete zbog primjeraka novina koje su distribuirane u Francuskoj, ali i ostalim europskim zemljama, uključujući Englesku i Wales, a koji su doveli do smanjenja ugleda. Kasnije su tužitelji izmijenili zahtjev tako da se tužba više ne odnosi na primjerke prodane izvan Engleske i Walesa.¹¹⁰ Novine "France-Soir" distribuiraju se uglavnom u Francuskoj, a znatno manje u ostalim europskim zemljama, dok je njihova distribucija u Ujedinjenom Kraljevstvu vrlo mala.¹¹¹ Presse Alliance SA prigovorio je nadležnosti engleskog suda s obrazloženjem da se štetni događaj u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnji čl. 5. st. 3. Konvencije) nije dogodio u Engleskoj. Njihov prigovor je odbačen, a predmet je došao sve do suda Dom lordova koji je odustavio

¹⁰⁶ Predmet *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL i Chequepoint International Ltd protiv Presse Alliance SA*, C-68/93, EU:C:1995:61

¹⁰⁷ Babić, D., op.cit., str. 63.; Magnus, U.; Mankowski, P., op.cit., str. 240. i 241.

¹⁰⁸ Predmet *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL i Chequepoint International Ltd protiv Presse Alliance SA*, EU:C:1995:61, para. 2.

¹⁰⁹ *ibid.*, para. 3.-7.

¹¹⁰ *ibid.*, para. 8.

¹¹¹ *ibid.*, para. 9.

postupak i postavio Sudu EU-a čak sedam pitanja.¹¹² Sud EU-a je postavljena pitanja razvrstao u dvije skupine i tako o njima odlučio. Za tumačenje pojma "mjesta štetnog događaja" i uspostavljanje pravila mozaika bitno je nekoliko pitanja koja je Sud EU-a razvrstao u prvu skupinu pitanja i o njima zajedno odlučio. Prvo je, dakle, raspravio prvo, drugo, treće i šesto pitanje, kojima se u osnovi traži tumačenje izraza "mjesto gdje je nastao štetni događaj" iz čl. 7. st. 2. Uredbe (tadašnjeg čl. 5. st. 3. Konvencije), kako bi se moglo odrediti koji su sudovi nadležni za odlučivanje o tužbi radi naknade štete zbog povrede ugleda do kojeg je došlo u nekoliko država članica uslijed distribucije novinskog članka. Sporno je treba li navedeni izraz tumačiti kao mjesto gdje su novine tiskane i stavljene u promet, mjesto gdje su određene osobe pročitale te novine ili mjesto gdje tužitelj uživa osobni ugled.¹¹³ Još u presudi *Bier protiv Mines de Potasse d'Alsace* sud je ustanovio pravilo prema kojem "mjesto štetnog događaja" tumači kao mjesto štetne radnje i štetne posljedice. Prema tome, Sud EU-a je prvo utvrdio da je u ovom slučaju štetna radnja počinjena u mjestu gdje izdavač ima svoje sjedište, budući da je to mjesto od kuda je potekao štetni događaj i mjesto gdje je iznesen sporni sadržaj i odakle je stavljen u opticaj. Međutim, taj se sud u pravilu podudara sa nadležnošću suda koji je nadležan prema pravilu o općoj nadležnosti sadržanom u čl. 4. Uredbe, stoga treba odrediti mjesto gdje je nastupila štetna posljedica. Takvo mjesto je, prema tumačenju Suda EU-a, mjesto u kojem je štetna radnja proizvela svoje štetne učinke. U ovom slučaju, prema mjestu štetne posljedice u smislu čl. 7. st. 2. nadležni su sudovi svake države članice u kojoj se predmetne novine distribuiraju i gdje je, prema tvrdnji oštećenika, narušen njegov ugled.¹¹⁴ Dakle, Sud EU-a smatra kako izraz "mjesto gdje je nastao štetni događaj" u slučaju povrede ugleda putem novinskog članka koji se distribuira u više država članica treba tumačiti na način da oštećenik može podići tužbu protiv izdavača i pred sudovima države članice u kojoj izdavač ima svoje sjedište i pred sudovima svake države članice u kojoj se distribuira publikacija i u kojoj je, prema tvrdnji oštećenika, došlo do narušavanja njegova ugleda. Prvi su sudovi nadležni za odluku o naknadi cjelokupne štete nastale zbog povrede ugleda, a potomji za odluku o naknadi štete nastale samo u državi u kojoj se nalazi sud pred kojim je pokrenut postupak.¹¹⁵ Prema tome, tužitelj ima pravo izbora gdje tužiti, no pritom za cjelokupnu pretrpljenu štetu može tužiti samo u državi gdje je štetna radnja počinjena, što se većinom poklapa sa državom tuženikova prebivališta, a u svakoj državi

¹¹² *ibid.*, para. 16.

¹¹³ *ibid.*, para. 17.

¹¹⁴ *ibid.*, para. 24.-30.

¹¹⁵ *ibid.*, para. 33.

gdje je nastupila štetna posljedica može tužiti samo za razmjerni dio štete koja je nastupila upravo u toj državi.

Pravilo mozaika ima opću primjenu te se može koristiti uvijek kada štetna posljedica nastupa u više država članica. Slučajevi kada štetna posljedica većinom neće biti ograničena samo na jednu državu su npr. slučajevi štete zbog zaštite tržišnog natjecanja, povrede prava intelektualnog vlasništva, štete nastale putem interneta i sl.¹¹⁶

5.3.4. Šteta nastala putem interneta zbog povrede prava osobnosti

Štete nastale putem interneta zbog povrede prava osobnosti novijeg su datuma i stoga su posebno zanimljive. Može se reći kako je teritorijalna određenosti informacijskih i komunikacijskih medija slomljena prirodom sveprisutnog i bezgraničnog dometa internetskih usluga. Prije početka korištenja interneta, mogla se kontrolirati rasprostranjenost nekog novinskog članka ili emisije, dok se danas informacije dostupne na internetu mogu kontrolirati samo u ograničenom opsegu. Sadržaju dostupnim na internetu danas se može pristupiti iz gotovo bilo kojeg dijela svijeta. Upravo zato postoji povećana zabrinutost u pogledu širenja raznih informacija putem interneta. Takva vrsta komunikacije, povećava mogućnosti za kaznene i građanske posljedice u brojnim pravnim poretcima, stoga je sposobnost oštećenih strana da traže naknadu štete u najprikladnijem mjestu u svrhu zaštite svojih prava osobnosti i svojih privatnih života izrazito značajna.¹¹⁷

Pravo je često kritizirano kao presporo u usvajanju novih pravila koja nameću nove tehnologije, prije svega imajući u vidu internet. Ipak se mora priznati kako je, za vrijeme relativno kratkog životnog vijeka interneta, napravljen značajan pomak u pravu, ponajviše u međunarodnom privatnom pravu upravo iz razloga što je ono grana prava koja je najviše zahvaćena globalizacijom

¹¹⁶ Babić, D., op.cit., str. 64.

¹¹⁷ Oster, Jan, Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights, *International Review of Law, Computers & Technology*, vol. 26., br. 2/3, 2012., str. 113.; Gillies, Lorna, Jurisdiction for cross-border breach of personality and defamation: eDate Advertising and Martinez, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 61, br. 4 (2012.), str. 1007.

i decentralizacijom suvremenih komunikacija, posebno imajući u vidu pravila o međunarodnoj nadležnosti.¹¹⁸

Sud EU-a se sa tumačenjem mjesta štetnog događaja u smislu čl. 7. st. 2. u slučajevima povrede prava osobnosti putem interneta susreo u spojenim predmetima od 25. listopada 2011. godine - *eDate Advertising GmbH protiv X i Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited*¹¹⁹.

U predmetu *eDate Advertising GmbH protiv X* činjenično stanje je sljedeće: gosp. X-a, s prebivalištem u Njemačkoj, njemački je sud, zajedno sa njegovim bratom, osudio na doživotnu kaznu zatvora zbog ubojstva poznatog glumca, a deset godina kasnije gosp. X je uvjetno pušten na slobodu. Društvo eDate Advertising, sa sjedištem u Austriji, držao je na svojim stranicama na internetskom portalu "www.rainbow.at" staru vijest u kojem je naveo puno ime gosp. X-a i njegova brata sa opisom djela koje su počinili i tvrdnjom da su podignuli tužbu protiv svoje osuđujuće presude. Gosp. X je zahtijevao od eDate Advertisinga da ukloni tu vijest te da da izjavu kojom će se obvezati da spornu vijest neće dalje objavljivati. Društvo eDate Advertising je uklonilo vijest sa svoje internetske stranice, ali se nije na ništa obvezalo. Stoga je gosp. X pred njemačkim sudom tražio od eDate Advertisinga da o njemu više ne izvješćuje u kontekstu djela za koje je bio osuđen, a eDate Advertising je osporavao nadležnost njemačkog suda.¹²⁰ Slučaj je došao do njemačkog Bundesgerichtshofa (Saveznog suda) koji je prekinuo postupak i uputio Sudu EU-a tri pitanja na prethodno tumačenje od čega se prva dva pitanja odnose na nadležnost u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe.

U predmetu *Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited* došlo je do spora između Oliviera Martineza, francuskog glumca, i njegova oca Roberta Martineza koji su zajedno tužili društvo MGN Limited pred francuskim sudom, iz razloga što je MGN Limited na svojoj internetskog stranici britanskih novina Sunday Mirror, "www.sundaymirror.co.uk", objavio tekst pod naslovom "Kylie Minogue i Olivier Martinez su ponovno zajedno" koji sadrži detalje o njihovom susretu.¹²¹ Tužba se temeljila na čl. 9. francuskog Građanskog zakonika prema kojem "svatko ima pravo na poštivanje njegovog privatnog života". MGN Limited je istaknuo da francuski sud nije nadležan, jer ne postoji dovoljna veza između objavljenog teksta i navodne štete na

¹¹⁸ Oster, J., op.cit. str. 113.; Svantesson, Dan Jerker B., Recent developments in private international law applicable to the internet, Journal of Internet Law, vol. 15., br. 6., 2011., str. 26.

¹¹⁹ Povezani predmeti *eDate Advertising GmbH protiv X i Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited*, C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685

¹²⁰ *ibid.*, para. 15.-20.

¹²¹ *ibid.*, para. 25.

području Francuske.¹²² Sud u Francuskoj prekinuo je postupak i postavio pitanje Sudu EU-a. I u predmetu *eDate protiv X* kao i predmetu *Martinez protiv MNG*, bit postavljenih pitanja je u tumačenju izraza "mjesto u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj", u smislu čl. 7. st. 2. Uredbe, u slučaju tužbe zbog povrede prava osobnosti putem sadržaja iznesenog na internetskoj stranici. Zbog jednake osnove postavljenih pitanja, Sud EU-a je odlučio kako ih treba sagledati zajedno.¹²³

Sud EU-a je prvo istaknuo, kako je već činio u mnogih presudama, da se pravilo posebne nadležnosti iz čl. 7. st. 2. zasniva na posebno bliskoj vezi između suda i spora, te je napomenuo i kako treba voditi računa o tome da "mjesto u kojem je nastao ili može nastati štetni događaj" znači i mjesto štetne radnje i mjesto štetne posljedice. Podsjetio je na para. 32. i para. 33. predmeta *Shevill* gdje je odlučio da kod povrede ugleda novinskim člankom distribuiranim u više država članica, povrijeđena osoba može podići tužbu protiv izdavača novina pred sudom države članice izdavačeva sjedišta, ali i pred sudovima svake države članice u kojoj su novine distribuirane i gdje je prema navodima žrtve, narušen njen ugled, s time da su potonji sudovi nadležni samo za razmjerni dio štete nastao upravo u toj državi, dok je sud izdavačeva sjedišta i, naravno, sud prebivališta tuženika nadležan za odlučivanje o cjelokupnoj šteti.¹²⁴ Kriteriji istaknuti u predmetu *Shevill* mogli bi se također primijeniti i na ostale medije i sredstva komunikacije te tako pokriti raznovrsne povrede prava osobnosti. No, objava sadržaja na internetskoj stranici razlikuje se od regionalne distribucije npr. neke tiskovine, iz razloga što internetskoj stranici može pristupiti neograničen broj korisnika diljem svijeta i pregledati sadržaj te stranice. Domet sadržaja objavljenih putem interneta načelno je globalan, a nekada je tehnički nemoguće da se točno kvantificira distribucija za određenu državu članicu te da se odredi šteta prouzročena u samo toj državi.¹²⁵ Povrijeđena osoba svoja prava ne može ostvariti primjenjujući kriterije iz slučaja *Shevill*, jer bi je oni stavili u gotovo nemoguću poziciju ostvarivanja naknade štete upravo iz razloga sveprisutnosti interneta. Stoga je Sud EU-a uveo dodatni kriterij – kriterij središta interesa povrijeđene osobe. U mjestu središta žrtvinih interesa, ona može potraživati naknadu za cjelokupnu štetu, jer sud tog mjesta može najbolje ocijeniti posljedice sadržaja objavljenog na internetu. Mjesto središta interesa povrijeđene osobe u

¹²² *ibid.*, para. 26.

¹²³ *ibid.*, para 37.

¹²⁴ *ibid.*, para. 42. i 43.

¹²⁵ *ibid.*, para. 44.-46.

pravilu odgovara mjestu njezina uobičajenog boravišta.¹²⁶ Konačni odgovor Suda EU-a na pitanja iz spojenog predmeta *eDate protiv X i Martinez protiv MNG* je da se čl. 7. st. 2. Uredbe treba tumačiti na način da, kada se radi o navodnoj povredi prava osobnosti zbog sadržaja objavljenih na internetskoj stranici, osoba koja smatra da su joj povrijeđena prava osobnosti može podnijeti tužbu za naknadu cjelokupne štete, ili pred sudovima države članice sjedišta izdavača spornog sadržaja, ili pred sudovima države članice u kojoj se nalazi središte njezinih interesa. Umjesto tužbe za naknadu cjelokupne štete, povrijeđena osoba može podnijeti tužbu i pred sudovima bilo koje države članice na čijem je području sadržaj internetske stranice dostupan ili je bio dostupan. No, ti su sudovi nadležni odlučivati samo o šteti prouzročenoj na području države članice tog suda.¹²⁷

¹²⁶ *ibid.*, para. 48. i 49.

¹²⁷ *ibid.*, para. 52.

6. Zaključak

Međunarodna nadležnost sudova u izvanugovornim odnosima uređena je Uredbom Bruxelles I bis, čl. 7. st. 2. U toj je odredbi propisano kako osoba sa prebivalištem u državi članici može biti tužena u nekoj drugoj državi članici. U stvarima povezanim s deliktima ili kvazideliktima nadležan će biti sud mjesta u kojem je štetni događaj nastao ili može nastati. U ovom je radu obrađena sudska praksa Suda EU-a koja tumači navedenu odredbu i odgovara na sporna pitanja.

Prvo pitanje koje se moralo razjasniti je što su "stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima". Sud EU-a je na postavljeno pitanje odgovorio autonomnom i negativnom definicijom u predmetu *Kalfelis*. "Stvari povezane s deliktima ili kvazideliktima" odredio je na način da obuhvaćaju sve tužbene zahtjeve kojima se nastoji utvrditi odgovornost tuženika, s tim da se takvi zahtjevi ne odnose na ugovor u smislu čl. 7. st. 1.

Poteškoće u tumačenju izraza "mjesto štetnog događaja" iz čl. 7. st. 2. ne postoje kada je cijeli štetni događaj lociran u jednom mjestu no u slučaju distancijskih delikata javljaju se nedoumice. Sud EU-a je interpretirajući navedeni izraz u predmetu *Bier* usvojio teoriju ubikviteta. Dvostrukim tumačenjem "mjesta štetnog događaja" donio je zaključak kako prema čl. 7. st. 2. nadležan može biti i sud mjesta gdje je štetna radnja izvršena i sud mjesta gdje je štetni događaj nastupio. Izbor između njih je na tužitelju. Tumačenje mjesta štetne radnje nije zadavalo poteškoće, za razliku od tumačenja mjesta štetne posljedice. Sud EU-a morao je povući granicu kod štetnih posljedica te je u predmetu *Dumez* donio odluku da je relevantna samo izravna tj. direktna šteta, a ne posredna tj. indirektna šteta.

Naravno, postavilo se i pitanje što je sa situacijama budućih štetnih događaja u predmetu *Henkel*. Budući da je upravo sud mjesta u kojem je štetni događaj nastupio zbog neposredne blizine i jednostavnosti izvođenja dokaza najprikladniji za odlučivanje o sporu, to treba primijeniti kako na spor za naknadu štete koja se već dogodila, tako i na postupak kojim se zahtjeva sprječavanje nastanka štete. Prema tome, primjena čl. 7. st. 2. nije uvjetovana stvarnim nastankom štete, te se teorija ubikviteta i ovdje primjenjuje. Stoga bi nadležni bili i sudovi mjesta gdje će se buduća radnja odviti, i sudovi mjesta gdje će se buduća šteta pojaviti.

U situacijama kada štetna posljedica nastupi na više mjesta, u nekoliko država, postavlja se pitanje hoće li sudovi svih tih država biti nadležni i u kojem opsegu? Sud EU-a je u predmetu *Shevill* utvrdio da kada se radi o povredi ugleda počinjenoj putem medija, koja je nastupila u više

mjesta, tužitelj može birati gdje tužiti prema principu ustanovljenom u slučaju *Bier*. No za cjelokupnu štetu može tužiti pred sudom mjesta sjedišta izdavača koji je počinio povredu, a pred sudovima mjesta gdje su štetne posljedice nastale samo za štetu nastalu u toj državi. Time je Sud EU-a postavio tzv. pravilo mozaika. U spojenom predmetu *eDate i Martinez* u sličnom slučaju povrede prava osobnosti, ali putem interneta, Sud EU-a ustanovio je dodatno pravilo središta interesa povrijeđene osobe, gdje ona može tužiti za cjelokupnu štetu.

Poznavanje navedenih kriterija postavljenih kroz dugotrajnu praksu Suda EU-a od izuzetne je važnosti. Bez tog znanja je gotovo nemoguće pravilno interpretirati odredbu čl. 7. st. 2. Uredbe Bruxelles I bis o međunarodnoj nadležnosti u izvanugovornim odnosima. Takva se odredba treba primijeniti upravo na način kako je tumači Sud EU-a.

Popis kratica

Kratica	Značenje
br.	broj
čl.	članak
EU	Europska unija
i dr.	i drugo
i sl.	i slično
ibid.	ibidem
itd.	i tako dalje
loc.cit.	locus citatum
op.cit.	opus citatum
para.	paragraph
st.	stavak
str.	stranica
t.	točka
vol.	svezak

Popis literature

Monografije:

- Magnus, Ulrich; Mankowski, Peter (ur.), Brussels I Regulation, Munich, Sellier european law publishers GmbH, 2012.
- Sajko, Krešimir, Međunarodno privatno pravo, Zagreb, Narodne novine d.d., 2009.
- Tomljenović, Vesna; Kunda, Ivana (ur.), Uredba Brussels I: izazovi hrvatskom pravosuđu, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2012.

Članci:

- Babić, Davor, Međunarodna nadležnost za izvanugovornu odgovornost za štetu u europskom pravu, Zagreb, Pravo i porezi, br. 1/09., str. 59.-65.
- Franzina, Pietro, The Recast of the Brussels I Regulation: Old and New Features of the European Regime on Jurisdiction and the Recognition of Judgments, Letters Blogatory by Theodore J. Folkman and contributors, 2013., dostupno na: <https://lettersblogatory.com/2013/06/27/the-recast-of-the-brussels-i-regulation-old-and-new-features-of-the-european-regime-on-jurisdiction-and-the-recognition-of-judgments/> (02.04.2015.)
- Garcia-Gallardo, Ramón; Taylor, Tim, Recast Brussels I Regulation: What you need to know, King & Wood Mallesons, 2015., dostupno na: <http://www.kwm.com/en/us/knowledge/insights/recast-brussels-i-regulation-what-you-need-to-know-20150112> (02.04.2015.)
- Garvey, Sarah, Brussels Regulation (recast): Are you ready?, Allen & Overy llp, 2015. dostupno na: <http://www.allenoverly.com/publications/en-gb/Pages/BRUSSELS-REGULATION-%28RECAST%29-ARE-YOU-READY.aspx> (02.04.2015.)
- Gillies, Lorna, Jurisdiction for cross-border breach of personality and defamation: eDate Advertising and Martinez, International and Comparative Law Quarterly, vol. 61, br. 4 (2012.), str. 1007. – 1016.
- Lovrić, Viktorija, Međunarodna sudska nadležnost – neka pitanja međunarodne sudske nadležnosti za građanske i trgovačke stvari, Zagreb, 2007., dostupno na:

http://www.vtsrh.hr/uploads/Dokumenti/Savjetovanja/europsko_pravo-medunarodna_sudska_nadleznost.doc (01.04.2015.)

- Nagy, Csongor István, The word is a dangerous weapon: Jurisdiction, applicable law and personality rights in EU law – missed and new opportunities, *Journal of Private International Law*, vol. 8., br. 2., 2012., str. 251. – 296.
- Oster, Jan, Rethinking Shevill. Conceptualising the EU private international law of Internet torts against personality rights, *International Review of Law, Computers & Technology*, vol. 26., br. 2/3, 2012., str. 113. – 128.
- Sikirić, Hrvoje, Određivanje međunarodne nadležnosti Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u građanskim i trgovačkim predmetima i hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu – sličnosti i razlike, u: Tomljenović, Vesna (ur.), Kunda, Ivana (ur.), Uredba Bruxelles I: izazovi hrvatskom pravosuđu, Rijeka, Pravni fakultet u Rijeci, 2012., str. 41. – 112.
- Svantesson, Dan Jerker B., Recent developments in private international law applicable to the Internet, *Journal of Internet Law*, vol. 15., br. 6., 2011., str. 26. – 35.

Europski pravni propisi:

- Bruxelleska konvencija o sudskoj nadležnosti, priznanju i ovrsi sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima iz 1968., Službeni list Europskih zajednica, L 299/32
- Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, Službeni list Europskih zajednica, L 12/1
- Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, Službeni list Europske unije, L 351/1

Presude Suda EU-a:

- Predmet *Verein fuer Konsumenteninformation protiv Karl Heiz Henkel*, C-167/00, EU:C:2002:555
- Predmet *Jakob Handte & Co. GmbH v Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA*, C-26/91, ECLI:EU:C:1992:268

- Predmet *Anthanasios Kalfelis protiv Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. i drugi*, C-189/87, EU:C:1988:459
- Predmet *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA protiv Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, C-334/00, EU:C:2002:499
- Predmet *Denmarks Rederiforening, djelujući u ime DFDS Tortline A/S protiv LO Landsorganisationen i Sverige, djelujući u ime SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation*, C-18/02, EU:C:2004:74
- Predmet *Handelskwekerij G.I. Bier BV protiv Mines de potasse d'Alsace SA*, C-21/76, EU:C:1976:166
- Predmet *Dumez France SA i Tracoba SARL protiv Hessische Landesbanke i drugih*, C-220/88, EU:C:1990:8
- Predmet *Antonio Marinari protiv Lloyds Bank plc i Zubaidi Trading Company*, C-364/93, EU:C:1995:289
- Predmet *Rudolf Kronhofer protiv Marianne Maier i drugih*, C-168/02, EU:C:2004:364
- Predmet *Réunion européenne SA and Others protiv Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002*, C-51/97, ECLI:EU:C:1998:509
- Predmet *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL i Chequepoint International Ltd protiv Presse Alliance SA*, C-68/93, EU:C:1995:61
- Povezani predmeti *eDate Advertising GmbH protiv X i Olivier Martinez i Robert Martinez protiv MGN Limited*, C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685